

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВА ЕТИМОЛОГІЯ ЮРИДИЧНОЇ ПРИРОДИ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL ETYMOLOGY OF THE LEGAL NATURE OF COLLABORATIVE ACTIVITY. EDITORIAL OFFICE

Бровченко Ю.В., аспірант кафедри адміністративного права
та адміністративної діяльності,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого
ORCID ID: 0009-0007-2122-6956

У статті здійснено комплексний аналіз адміністративно-правової етимології юридичної природи колабораційної діяльності, що є особливо актуальним у контексті сучасних безпекових викликів. Розглянуто історичні аспекти формування поняття «колаборація», його еволюцію від загального значення співпраці до правового розуміння як діяльності, що підриває суверенітет та національну безпеку держави. Здійснено дослідження факторів, що впливають на колабораціонізм як соціальне явище, зокрема політичних, економічних, психологічних та інформаційних аспектів. Проаналізовано різноманітність підходів до трактування термінів «колаборація», «колабораціонізм» та «колабораційна діяльність». Визначено форми колабораційної діяльності з точки зору адміністративного права, зокрема політичну, економічну, інформаційну, військову та адміністративну співпрацю з окупаційною владою. У статті розглянуто методологічні підходи та методи дослідження колабораційної діяльності, що включають історичний, правовий, соціологічний, політологічний та компаративний аналізи. Виокремлено чіткі критерії для відмежування колабораційної діяльності від суміжних правопорушень, таких як державна зрада, сприяння терористичним організаціям та шпигунство. Досліджено юридичну природу колабораційної діяльності через призму адміністративно-правового та кримінально-правового аспектів, а також особливості адміністративної відповідальності за такі діяння. Виокремлено основні проблеми правозастосування, труднощі у кваліфікації таких діянь, прогалини у законодавстві та запропоновано шляхи їх подолання. Визначено особливості розмежування кримінальної та адміністративної відповідальності за колабораційну діяльність та взаємозв'язок між ними. Доведено, що в окремих випадках систематичне вчинення адміністративних правопорушень може бути передумовою для кримінального переслідування, що вимагає чітких законодавчих механізмів.

Ключові слова: колабораційна діяльність, адміністративне право, кримінальне право, національна безпека, державна зрада, адміністративна відповідальність, юридична природа, правова етимологія.

The article provides a comprehensive analysis of the administrative and legal etymology of the legal nature of collaborative activity, which is especially relevant in the context of modern security challenges. The historical aspects of the formation of the concept of «collaboration» are considered, its evolution from the general meaning of cooperation to the legal understanding as an activity that undermines the sovereignty and national security of the state. The study of factors influencing collaborationism as a social phenomenon, in particular political, economic, psychological and informational aspects, is carried out. The variety of approaches to the interpretation of the terms «collaboration», «collaborationism» and «collaborative activity» is analyzed. The forms of collaboration activity from the point of view of administrative law are determined, in particular political, economic, informational, military and administrative cooperation with the occupation authorities. The article considers methodological approaches and methods of researching collaborative activities, including historical, legal, sociological, political science and comparative analyses. It identifies clear criteria for distinguishing collaborative activities from related offenses, such as treason, aiding terrorist organizations and espionage. It examines the legal nature of collaborative activities through the prism of administrative-legal and criminal-legal aspects, as well as the features of administrative liability for such acts. It identifies the main problems of law enforcement, difficulties in qualifying such acts, gaps in the legislation and suggests ways to overcome them. It identifies the features of the distinction between criminal and administrative liability for collaborative activities and the relationship between them. It is proven that in some cases, the systematic commission of administrative offenses may be a prerequisite for criminal prosecution, which requires clear legislative mechanisms.

Key words: collaborative activity, administrative law, criminal law, national security, treason, administrative responsibility, legal nature, legal etymology.

Постановка проблеми. Колабораційна діяльність є складним правовим та адміністративно-політичним феноменом, який набуває особливої актуальності в умовах сучасних безпекових викликів. Незважаючи на активну розробку правових механізмів запобігання та протидії цьому явищу, питання його правової природи та адміністративно-правового регулювання залишається дискусійним. Проблема визначення чітких правових меж між колабораційною діяльністю та суміжними правопорушеннями, такими як державна зрада, сприяння терористичним організаціям чи шпигунство, потребує подальшого дослідження для уникнення правової невизначеності, правових колізій та забезпечення ефективного правозастосування.

Актуальність дослідження також обумовлена трансформацією колабораційної діяльності в сучасних умовах. Військова агресія РФ проти України створила нові виклики у сфері адміністративно-правового регулювання цього явища, що вимагає вдосконалення адміністративно-правових механізмів притягнення до відповідальності осіб, які здійснюють співпрацю з окупаційною владою або державою-агресором. Крім того, науковий аналіз колабораційної діяльності у площині адміністративного права вимагає врахування історичного розвитку цього явища,

його соціальних передумов та правової еволюції. Відсутність єдиного підходу до трактування понять «колаборація», «колабораціонізм» та «колабораційна діяльність» у правовій доктрині зумовлює необхідність систематизації термінологічного апарату. Особливої уваги потребує питання розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність, що є важливим для забезпечення принципів верховенства права та справедливості.

Мета дослідження – комплексний аналіз адміністративно-правової етимології юридичної природи колабораційної діяльності через вивчення її скрізь призму історичного розвитку, соціальних факторів впливу, сучасних проявів, методологічних підходів до її аналізу, форм правового регулювання, співвідношення з іншими правопорушеннями, а також розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності з метою вдосконалення правозастосовної практики та забезпечення національної безпеки.

Стан опрацювання проблематики. Дослідження юридичної природи колабораційної діяльності набуло особливої актуальності в умовах сучасної безпекової ситуації, що зумовлено необхідністю вироблення ефективних

механізмів протидії цьому явищу. Вітчизняні та зарубіжні науковці приділяють увагу питанням історичної еволюції поняття «колаборація», його семантичним та правовим аспектам, а також аналізу колабораційної діяльності через призму адміністративного та кримінального права.

В історичному контексті феномен колаборації вивчався переважно у зв'язку з подіями Першої та Другої світових війн, коли в різних країнах співпраця місцевого населення з окупаційною владою набувала масового характеру. Дослідження цього явища зосереджені на розгляді політичних, соціальних та правових наслідків колабораціонізму, особливо в країнах Європи. Водночас сучасна правова доктрина розширює аналіз, включаючи адміністративно-правові аспекти відповідальності за співпрацю з окупаційними режимами.

Окремим аспектом дослідження є визначення чітких критеріїв для відмежування колабораційної діяльності від суміжних правопорушень, таких як державна зрада, шпигунство, сприяння терористичним організаціям. Аналіз наукових підходів до цієї проблематики свідчить про відсутність єдиного підходу щодо трактування понять «колаборація», «колабораціонізм» та «колабораційна діяльність», що ускладнює розробку ефективної правозасотосовної практики.

Таким чином, актуальність дослідження адміністративно-правової етимології колабораційної діяльності зумовлена необхідністю глибшого аналізу її юридичної природи, правових наслідків та механізмів адміністративної відповідальності. Подальше вивчення цього питання сприятиме вдосконаленню законодавства та виробленню ефективних адміністративно-правових інструментів протидії колаборації в умовах сучасних безпекових загроз.

Виклад основного матеріалу. Колабораційна діяльність, особливо в контексті сучасної військової агресії проти України, є складним суспільно-правовим явищем, що потребує глибокого дослідження крізь призму адміністративного права. Для ефективного правового регулювання та розробки механізмів протидії таким діям важливим є аналіз етимології поняття «колаборація», його історичного розвитку та правової природи.

Термін «колаборація» походить від французького *collaboration*, що означає «співпраця» або «спільна діяльність» [1]. Його витoki сягають латинського слова *collaborare*, яке складається з *col-* («разом») і *laborare* («працювати»). У загальному значенні це поняття вживається для позначення будь-якої форми взаємодії між людьми чи організаціями, спрямованої на досягнення спільної мети. Однак у політичному та історичному контекстах колаборація набула негативного значення, асоціюючись із добровільною або примусовою співпрацею з ворожими режимами та окупаційними силами. Таке розуміння особливо закріпилося в юридичній практиці ХХ століття.

У ХХІ столітті термін «колаборація» зазнав суттєвої трансформації в правовому контексті. Спочатку означаючи нейтральну «співпрацю» або «спільну діяльність», у сучасних умовах, особливо під час збройних конфліктів та окупацій, це поняття набуло негативного забарвлення, асоціюючись із співпрацею з агресором на шкоду власній державі.

У відповідь на нові виклики багато держав, зокрема Україна, переглянули своє законодавство, вводячи відповідальність за колабораційну діяльність. Це відображає еволюцію розуміння колаборації як серйозного правопорушення, що загрожує національній безпеці.

Таким чином, у ХХІ столітті колаборація перестала бути лише предметом історичних досліджень і політичної оцінки. Вона набула чіткої юридичної природи та була визнана одним із найбільш небезпечних правопорушень, що загрожують національній безпеці та конституційному ладу. Це підтверджує, що у ХХІ столітті колаборація стала не лише одним із найсерйозніших правопорушень, а й зло-

чином, який має системний характер і вимагає комплексного правового реагування.

Ще в римському праві співпраця з ворогом розглядалася як один із найтяжчих злочинів проти держави. Зокрема, *perduellio* (державна зрада) каралася конфіскацією майна, вигнанням або смертною карою. У середньовічній Європі зрада монарху чи державі також вважалася особливо тяжким злочином, а відповідні правові норми передбачали суворе покарання, включаючи страту або довічне ув'язнення [2, с. 307].

У XVI–XVIII століттях у європейських країнах розвиваються концепції державної нелояльності, які охоплювали не лише прямих військовий злочин, а й будь-яку форму сприяння ворогу. Наприклад, у Франції за правління Людовика XIV були запроваджені правові норми, що передбачали кримінальну відповідальність за шпигунство та пособництво ворожим силам.

Після завершення Першої світової війни питання відповідальності за співпрацю з окупаційними режимами набуло міжнародного значення. Версальський договір 1919 року заклав основу для правових механізмів покарання осіб, які допомагали окупаційним адміністраціям [3].

Під час Другої світової війни колабораціонізм став розповсюдженим явищем у багатьох окупованих країнах. Співпраця з окупаційними силами могла мати різні мотиви: від примусу й страху до ідеологічних переконань або особистої вигоди. Це призвело до формування спеціальних правових механізмів притягнення до відповідальності після завершення війни, що знайшло відображення в законодавстві багатьох європейських держав.

У світовій історії існує чимало прикладів колабораційної діяльності, яка мала суттєві правові, політичні та соціальні наслідки. Найбільш відомими серед них є наступні:

1. Режим Віші у Франції (1940–1944 рр.) – після капітуляції Франції у червні 1940 року було створено уряд у місті Віші, який очолив маршал Філіп Петен. Ця адміністрація офіційно визнала співпрацю з нацистською Німеччиною, що включало як політичне та економічне партнерство, так і підтримку репресивних заходів проти єврейського населення. Після звільнення Франції багато представників режиму Віші були визнані винними у державній зраді та засуджені.

Після падіння режиму Віші (1940–1944) у Франції було прийнято низку законодавчих актів для відновлення демократичних інституцій, запобігання авторитаризму та усунення наслідків колаборації з нацистами. Ось ключові заходи та правові акти: 1) Ординанс від 9 серпня 1944 року (Ординанс про відновлення республіканської законності): а) оголосили всі акти Режиму Віші недійсними, починаючи з 16 червня 1940 року; б) відновили Третю Республіку, хоч і тимчасово; в) ліквідували наслідки антисемітських та репресивних законів Віші. 2) Тимчасова Конституція (1944–1946 рр.): а) встановила правову основу для Четвертої республіки; б) надала жінці виборче право (1944 р.). 3) Конституція Четвертої Республіки (1946 р.): а) закріпила демократичні принципи, права людини, соціальні гарантії; б) усунула ризики авторитаризму через посилення парламентської влади [4].

Франція після Віші провела радикальні зміни, щоб не допустити повернення авторитарного режиму. Було відновлено демократію, посилено гарантії прав людини та встановлено відповідальність за співпрацю з окупантами.

2. Норвегія та уряд Відкуна Квіслінга – в окупованій Норвегії Відкун Квіслінг, лідер проконсервативної партії «Національне об'єднання», сформував підконтрольний нацистам уряд. Його адміністрація підтримувала політику Третього рейху, що сприяло інтеграції країни у військову та економічну систему Німеччини. Після закінчення війни Квіслінг був засуджений за державну зраду та страчений, а його прізвище стало загальним позначенням зрадників.

Після завершення Другої світової війни та падіння режиму Відкуна Квіслінга в Норвегії було вжито низку заходів для запобігання повторенню подібних ситуацій у майбутньому. Ці заходи включали як судове переслідування колаборантів, так і впровадження законодавчих та інституційних реформ.

Після війни в Норвегії було проведено масштабну кампанію з притягнення до відповідальності осіб, які співпрацювали з нацистським окупаційним режимом. Відкун Квіслінг та інші високопосадовці його уряду були заарештовані та засуджені за державну зраду. Квіслінг був страчений 24 жовтня 1945 року.

Норвегія здійснила низку реформ для зміцнення демократичних інститутів та забезпечення національної безпеки. Ці реформи включали: 1) Посилення демократичних процесів – було впроваджено заходи для забезпечення прозорості та підзвітності урядових структур, а також для зміцнення громадянського суспільства.; 2) Освітні реформи – після конфлікту між режимом Квіслінга та вчителями, які відмовлялися впроваджувати нацистську ідеологію в навчальні програми, було здійснено реформи в освітній сфері для захисту академічної свободи та недопущення політичного втручання в освіту; 3) Реформи в правоохоронних органах – після війни було проведено реорганізацію поліції та інших силових структур, щоб запобігти можливості їх використання проти інтересів держави та громадян. Ці заходи були спрямовані на зміцнення демократичних інститутів, забезпечення верховенства права та недопущення повторення ситуацій, подібних до режиму Квіслінга [5];

3. Колабораціонізм у Радянському Союзі – у період нацистської окупації на території Радянського Союзу виникали різні форми співпраці місцевого населення з німецькою адміністрацією. Деякі громадяни йшли на співпрацю з ідеологічних переконань або через антипатію до радянської влади, інші – вимушено, в умовах війни. Серед відомих прикладів – Локотське самоврядування, що діяло на окупованих територіях росії, та створення допоміжних поліцейських підрозділів, які сприяли реалізації окупаційної політики

Після завершення нацистської окупації на території Радянського Союзу радянська влада вжила низку заходів для запобігання колабораціонізму та зміцнення державної безпеки. Ці заходи включали як судове переслідування осіб, які співпрацювали з окупантами, так і впровадження законодавчих реформ. Радянська влада активно переслідувала осіб, які співпрацювали з нацистськими окупантами. Перший публічний процес проти місцевих колабораціоністів відбувся в Краснодарі у 1943 році, ще до завершення війни. Після війни такі судові процеси продовжувалися, і багато колаборантів були засуджені до різних мір покарання, включаючи смертну кару. З метою створення необхідної правової бази був прийнятий Указ Президії Верховної Ради СРСР від 19 квітня 1943 року «Про заходи покарання для німецько-фашистських лиходіїв, винних у вбивствах і катуваннях радянського цивільного населення і полонених червоноармійців, для шпигунів, зрадників Батьківщини з числа радянських громадян і їх пособників» [6].

Аналіз історичних прикладів колабораційної діяльності демонструє, що законодавчі заходи щодо запобігання та покарання таких дій часто впроваджувалися вже після завершення відповідних подій, коли держави усвідомлювали масштаби та наслідки колабораціонізму. Це свідчить про реактивний характер правового регулювання в цій сфері, коли норми створюються постфактум для покарання винних та запобігання подібних ситуацій у майбутньому.

В Україні до 2014 року не існувало окремих законодавчих актів, спрямованих на боротьбу з колабораційною діяльністю. Лише після початку російської агресії та оку-

пації частини території постала нагальна потреба в розробці та впровадженні відповідних правових норм.

Таким чином, як і в історичних прикладах, в Україні законодавчі заходи щодо боротьби з колабораціонізмом були впроваджені вже після виникнення відповідних загроз. Це підкреслює важливість проактивного підходу в правовому регулюванні для своєчасного запобігання та протидії колабораційній діяльності.

Після завершення Другої світової війни правова оцінка колабораціонізму стала ключовим питанням міжнародного та національного законодавства. Нюрнберзький трибунал (1945–1946) розглядав справи осіб, причетних до співпраці з нацистським режимом, що сприяло закріпленню принципу індивідуальної відповідальності за злочини проти людства [7, с. 218].

Після завершення Другої світової війни термін «колаборація» набув стійкого негативного відтінку, що асоціюється з державною зрадою та співпрацею з ворожими режимами. У наукових дослідженнях це поняття використовується для характеристики різних форм взаємодії місцевого населення з окупаційною владою, проте єдиного загальноприйнятого визначення не існує.

У Радянському Союзі офіційно термін «колабораціонізм» не використовувався, однак дії, які могли бути кваліфіковані як співпраця з окупаційною адміністрацією, каралися за статтями про державну зраду та інші контрреволюційні злочини. Після війни радянська влада здійснила масові репресії проти громадян, звинувачених у співпраці з німецько-фашистськими військами.

У свою чергу, колабораційна діяльність є багатограним соціальним і політико-правовим феноменом, що проявляється у взаємодії громадян із ворожими режимами на шкоду інтересам власної держави. Дослідження цього явища є важливим для розробки ефективних механізмів протидії та зміцнення національної безпеки.

Розділяючи позицію Ю. Сагайдак, на нашу думку, колабораціонізм як соціальне явище відображає складні процеси, що відбуваються в суспільстві під час конфліктів та окупацій. Вона може бути обумовлена низкою факторів, серед яких: 1. Психологічні чинники – це страх за власне життя та життя близьких, прагнення забезпечити особисту безпеку або уникнути репресій можуть спонукати до співпраці з окупаційною владою; 2. Економічні мотиви – це бажання зберегти або покращити матеріальний стан, отримати привілеї чи уникнути економічних труднощів в умовах окупації; 3. Ідеологічні переконання – підтримка ідеології окупанта або незгода з політикою власної держави можуть стати підґрунтям для колабораційної діяльності; 4. Соціальний тиск та конформізм – це бажання відповідати очікуванням оточення, уникнути осуду або отримати схвалення від певних груп населення. Варто зазначити, що колабораціонізм може проявлятися як на індивідуальному, так і на колективному рівнях, охоплюючи як окремих громадян, так і цілі соціальні групи чи організації [8, с. 49].

У сучасних умовах колабораційна діяльність розглядається як одна з ключових загроз національній безпеці та суверенітету держави. Для мінімізації ризиків, пов'язаних із цим явищем, в Україні було ухвалено низку законодавчих ініціатив, спрямованих на криміналізацію співпраці з окупаційною владою та державою-агресором [9].

У науковій та юридичній літературі спостерігається різноманітність підходів до трактування термінів «колаборація», «колабораціонізм» та «колабораційна діяльність». Термін «колаборація» у широкому сенсі означає будь-яку форму співпраці, тоді як «колабораціонізм» наголошує на свідомій, ідеологічно вмотивованій взаємодії з ворогом. Натомість поняття «колабораційна діяльність» стосується конкретних дій, спрямованих на підтримку окупаційного режиму. Деякі дослідники висловлюють сумніви щодо доцільності використання терміну «колабораційна діяль-

ність» у юридичному дискурсі, вказуючи на його іншомовне походження та відсутність усталеного значення. Вони пропонують розглядати колабораціонізм як комплексне явище, що охоплює різні форми співпраці з окупаційною адміністрацією [10, с. 139].

У сучасній українській мові термін «колабораційна діяльність» часто використовується як синонім до «колабораціонізму». Проте в різних контекстах можуть застосовуватися альтернативні формулювання, такі як «співпраця з окупантом» або «державна зрада». Ці поняття мають спільні риси, проте відрізняються за ступенем юридичної відповідальності та суспільним сприйняттям. В Україні правове визначення цього явища було офіційно закріплене після початку збройної агресії росії у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення в 2022 році.

Як уже зазначалося вище, термін «колабораційна діяльність» має доволі тривалу історію, яка бере свій початок ще з часів Другої світової війни. Проте в науці адміністративного права цей термін почав розглядатися відносно нещодавно, що пояснюється появою нових суспільно-політичних викликів, пов'язаних із питаннями державної безпеки, правопорядку та захисту суверенітету.

Першими серед науковців, які виробляли цей термін в адміністративно-правовому сенсі, вважають дослідники, які аналізували правові дослідження співпраці чиновників із окупаційною владою. У європейському науковому дискурсі поняття collaboration використовувалося ще з середини ХХ століття, проте в адміністративному праві його чітке розмежування від кримінально-правового значення почало формуватися в 1990-х роках, особливо в країнах Центральної та Східної Європи.

В українському правовому просторі активне дослідження цього терміну розпочалося після 2014 року, у зв'язку з російською агресією проти України. Питання адміністративно-правової відповідальності осіб, які сприяли окупаційним адміністраціям, стало предметом обговореного аналізу. Одним із перших науковців, хто окреслив це поняття в сучасних умовах, був В. Б. Авер'янов, який у своїх роботах аналізував феномен державної служби під час кризових ситуацій і зрадницьких проявів серед посадових осіб.

На нашу думку, в умовах сучасної агресії проти України, важливо чітко визначити та розмежувати форми колабораційної діяльності для забезпечення справедливого правосуддя. Необхідно враховувати мотиви та обставини, за яких особа вступала в співпрацю з окупаційною владою, щоб відрізнити вимушені дії від свідомої зради. Такий підхід дозволить уникнути надмірної криміналізації та сприятиме реінтеграції громадян після деокупації територій.

З точки зору адміністративного права, колабораційна діяльність визначається як свідомо або добровільна співпраця з окупаційною адміністрацією чи збройними силами держави-агресора, спрямована на посилення її впливу та підірив національного суверенітету. Вона може проявлятися у таких формах:

1. Політична колаборація – це політична співпраця з окупаційною владою є однією з найбільш небезпечних форм колаборації, оскільки сприяє легітимізації незаконного режиму та підриває суверенітет України. Основні прояви політичної колаборації включають: а) участь у діяльності окупаційних адміністрацій; б) створення або підтримка незаконних органів влади на тимчасово окупованих територіях; в) проведення псевдовиборів та референдумів під контролем окупантів; г) участь у формуванні законодавчих або виконавчих органів окупаційної влади.

2. Фінансово-економічна колаборація – це співпраця з агресором, що сприяє зміцненню його військового та фінансового потенціалу. Вона проявляється у: а) поставці товарів, ресурсів та послуг для окупаційних сил; б) веденні господарської діяльності в інтересах держави-

агресора; в) використанні окупаційної валюти для розрахунків; г) ухиленні від санкційних обмежень, встановлених державою.

3. Інформаційна колаборація – інформаційна діяльність на користь ворога включає: а) пропаганду окупаційного режиму; б) поширення дезінформації та маніпуляцій з метою деморалізації суспільства; в) ведення антиукраїнської агітації у засобах масової інформації; г) співпрацю з ворожими інформаційними ресурсами для дискредитації державних органів.

4. Адміністративно-процесуальна колаборація – адміністративна підтримка окупаційної влади включає: а) організацію роботи установ та підприємств під контролем окупантів; б) видачу незаконних документів, паспортів, дозволів; в) управління комунальними підприємствами та соціальними службами в інтересах окупаційних структур; г) участь у формуванні силових органів, підконтрольних агресору.

5. Військово-політична колаборація – є однією з найтяжчих форм колабораційної діяльності, яка може включати: а) вступ до збройних формувань агресора; б) надання політичної, матеріальної, логістичної або стратегічної підтримки окупаційним військам; в) передавання військових та стратегічно важливих даних ворогу; г) участь у бойових діях проти Збройних Сил України.

Колабораційна діяльність є складним політико-правовим явищем, що набуває особливого значення в умовах збройного конфлікту. Вона має різні форми прояву – від інформаційного та економічного співробітництва з агресором до безпосередньої участі у військових діях на його боці. В Україні протидія цьому явищу є одним із пріоритетних напрямів державної політики, що відображається у прийнятті законодавчих актів, спрямованих на покарання колаборантів та захист національної безпеки.

Аналіз колабораційної діяльності вимагає застосування комплексного підходу, що інтегрує різні наукові методи та дослідницькі стратегії. Вивчення цього феномену можливе через призму історичних, соціальних, правових, політичних, економічних, культурних та психологічних аспектів. Нижче розглянуто основні методологічні підходи з точки зору науки адміністративне право, що використовуються у дослідженні колаборації.

1. Історичний підхід – є фундаментальним у дослідженні колабораційної діяльності, оскільки дозволяє простежити її прояви в різні історичні періоди та зрозуміти причини, що спонукали окремих осіб або групи до співпраці з окупаційною владою. Цей підхід допомагає виявити закономірності та особливості колабораційної діяльності в різних країнах та культурах. Приклади застосування: а) аналіз діяльності уряду Віші у Франції під час Другої світової війни; б) дослідження співпраці місцевих еліт з радянською владою в країнах Балтії після Другої світової війни.

В адміністративному праві він дозволяє проаналізувати правові механізми боротьби з колаборацією в різні історичні періоди, визначити роль адміністративно-правових заходів щодо осіб, причетних до співпраці з окупаційною владою, а також оцінити ефективність адміністративних санкцій у різних державах. В адміністративній діяльності визначає вплив адміністративної політики різних держав у питаннях запобігання та боротьби з колабораціонізмом, особливо через адміністративне регулювання (запровадження режимів воєнного стану, люстраційні заходи, контроль над інформаційним простором). У фінансовому праві це підхід досліджує історичні аспекти фінансових санкцій, застосованих до колаборантів, включаючи конфіскацію майна, блокування активів та обмеження економічної діяльності;

2. Соціологічний підхід – спрямований на вивчення соціальних факторів, які впливають на виникнення колабораційної діяльності. Це можуть бути економічні умови,

соціальна структура суспільства, рівень освіти та політична культура. Соціологічні дослідження дозволяють зрозуміти мотивацію колаборантів та суспільну реакцію на їхні дії. Приклади застосування: а) вивчення впливу економічних криз на готовність населення до співпраці з окупаційною владою; б) аналіз ролі соціальних мереж у формуванні колабораційних настроїв. В адміністративному праві цей підхід сприяє розробці правових норм, які враховують соціальні особливості суспільства. В адміністративній діяльності соціологічний аналіз використовується для вдосконалення комунікацій між державою та суспільством. У фінансовому праві цей підхід допомагає оцінити вплив фінансових санкцій на поведінку громадян і суб'єктів господарювання;

3. Психологічний підхід – досліджує індивідуальні та групові психологічні чинники, які впливають на рішення про співпрацю з окупаційною владою. Це можуть бути страх, прагнення до виживання, конформізм або ідеологічні переконання. Приклади застосування: а) вивчення психологічних механізмів, що спонукають до колаборації; б) аналіз впливу пропаганди на формування колабораційних настроїв. В адміністративному праві цей підхід застосовується для розробки заходів ресоціалізації колаборантів. В адміністративній діяльності враховуються психологічні чинники в інформаційній політиці та державному управлінні. У фінансовому праві психологічний аспект використовується для дослідження економічної мотивації осіб, залучених до колабораційної діяльності;

4. Правовий підхід – осереджується на вивченні нормативно-правових актів, які визначають відповідальність за колабораційну діяльність. Цей підхід дозволяє оцінити ефективність правових механізмів протидії колабораціонізму та захисту національної безпеки. Приклади застосування: а) аналіз законодавства України щодо кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність; б) порівняння міжнародного досвіду правового регулювання колабораціонізму;

5. Політологічний підхід – дозволяє дослідити колабораційну діяльність через призму політичних процесів та інститутів. Цей підхід допомагає зрозуміти, як політичні режими, ідеології та міжнародні відносини впливають на виникнення та розвиток колабораціонізму. Приклади застосування: а) аналіз впливу тоталітарних режимів на поширення колабораційної діяльності; б) дослідження ролі міжнародних організацій у протидії колабораціонізму. В адміністративній діяльності цей підхід використовується для оцінки ефективності державного управління під час збройних конфліктів та боротьби з внутрішніми загрозами. У фінансовому праві політологічний підхід допомагає досліджувати вплив фінансових санкцій як інструменту політичного тиску, а також оцінювати наслідки міжнародних фінансових обмежень щодо держав, які підтримують колабораційну діяльність;

6. Культурологічний підхід – дозволяє дослідити вплив культурних факторів на колабораційну діяльність. Це можуть бути національні традиції, релігійні переконання та культурні стереотипи. Приклади застосування: а) вивчення ролі релігійних інституцій у протидії колабораціонізму; б) аналіз впливу літератури та мистецтва на формування громадської думки щодо колаборації. В адміністративному праві він сприяє формуванню правових інструментів з урахуванням культурних особливостей суспільства. В адміністративній діяльності цей підхід застосовується у сфері інформаційної безпеки та державної культурної політики. У фінансовому праві він використовується для оцінки фінансування заходів із підтримки національної ідентичності та протидії дезінформації;

7. Економічний підхід – досліджує економічні аспекти колабораційної діяльності, такі як матеріальна вигода, економічний тиск або можливість збереження бізнесу. Приклади застосування: а) аналіз економічних мотивів

співпраці з окупаційною владою; б) вивчення впливу економічних санкцій на зменшення колабораційної діяльності. В адміністративному праві цей підхід застосовується для розробки адміністративних санкцій економічного характеру. В адміністративній діяльності економічний аналіз допомагає регулювати фінансові потоки, пов'язані з окупаційними режимами. У фінансовому праві він використовується для оцінки впливу податкової політики та фінансового контролю на запобігання фінансуванню колабораційної діяльності;

8. Антропологічний підхід – дозволяє дослідити колабораційну діяльність через призму людської поведінки, звичаїв та практик. Приклади застосування: а) вивчення ролі місцевих громад у підтримці або протидії колаборації; б) аналіз культурних практик, що сприяють або перешкоджають колаборації. В адміністративному праві він застосовується для створення механізмів правової інтеграції та адаптації постраждалих осіб. В адміністративній діяльності цей підхід використовується для розробки державної політики реінтеграції населення після деокупації. У фінансовому праві він допомагає оцінити механізми компенсації жертвам колабораційної діяльності та визначити фінансові заходи захисту етнічних груп;

9. Компаративістський (порівняльний) підхід – передбачає аналіз колабораційної діяльності шляхом зіставлення її проявів у різних історичних, політичних та соціальних контекстах. Це дозволяє виявити спільні закономірності та унікальні особливості колаборації в окремих державах. Приклади застосування: а) порівняння законодавчих підходів до боротьби з колабораціонізмом у Франції після Другої світової війни та в Україні після 2014 року; б) аналіз соціальних реакцій на колаборацію у країнах Балтії та в пострадянських республіках; в) вивчення механізмів покарання колаборантів у різних країнах, зокрема у Німеччині, Польщі, Іспанії та Україні;

10. Системний підхід – передбачає розгляд колабораційної діяльності як частини ширшої соціальної, політичної та правової системи. Він дозволяє встановити зв'язки між різними елементами суспільного життя та зрозуміти роль колаборації в умовах конфлікту та окупації. Приклади застосування: а) аналіз впливу геополітичної ситуації на виникнення колабораціонізму; б) дослідження взаємозв'язку між рівнем соціальної довіри в суспільстві та схильністю до колаборації; в) вивчення ролі державних інститутів у запобіганні колабораційній діяльності;

11. Криміналістичний підхід – зосереджується на методах виявлення, розслідування та ведення фактів колабораційної діяльності. Це включає розробку методик розслідування, визначення криміналістичних характеристик таких правопорушень та особливостей доказування. Наприклад, дослідники Кузьменко О.В. та Січко Н.П. пропонує структуру методики розслідування колабораційної діяльності, яка включає криміналістичну характеристику, особливості, що підлягають доказуванню, версії розслідування та окремі слідчі дії та оперативно-розшукові [11, с. 219].

12. Міждисциплінарний підхід – колабораційна діяльність є багатовимірним феноменом, тому її дослідження вимагає застосування міждисциплінарного підходу. Поєднання правових, соціологічних, психологічних, історичних та економічних методів дозволяє отримати більш об'єктивне та всебічне розуміння цього явища. Приклади застосування: а) поєднання соціологічного та психологічного аналізу для визначення мотивів колаборантів; б) використання історичного та правового аналізу для оцінки ефективності сучасних правових норм щодо боротьби з колабораціонізмом; в) застосування економічного аналізу для дослідження фінансування та економічної вигоди від колабораційної діяльності. Застосування цих підходів у комплексі дозволяє глибше зрозуміти сутність колабораційної діяльності та розробити ефективні механізми протидії.

Загалом, застосування різних методологічних підходів дозволяє: а) визначити причини та мотиви колабораційної діяльності; б) розробити ефективні механізми правового регулювання та боротьби з колаборацією; в) зрозуміти, як суспільство реагує на колаборацію та які заходи є ефективними для її мінімізації; г) виявити особливості пропаганди та інформаційних впливів, які можуть сприяти колабораційній діяльності. Таким чином, комплексне дослідження цього феномену сприяє кращому розумінню його природи та виробленню ефективних заходів протидії.

У свою чергу, дослідження колабораційної діяльності потребує застосування сучасних наукових методів, які дозволяють аналізувати її правові, соціальні, історичні та міжнародні аспекти. Розуміння сутності цього явища, його природи та наслідків можливе лише на основі комплексного підходу, що поєднує загальнонаукові, спеціально-юридичні, соціологічні, емпіричні та порівняльні методи дослідження. У сучасних умовах необхідність розробки ефективних стратегій боротьби з колаборацією зумовлює потребу у вдосконаленні методологічної бази аналізу цього явища. Тому важливо визначити не лише оптимальні підходи, але і методи, які забезпечать глибокий і обґрунтований аналіз колабораційної діяльності в контексті адміністративного права, серед яких можна виокремити такі, як:

1. Загальнонаукові методи – дозволяють отримати широке уявлення про сутність та особливості колабораційної діяльності. До таких методів належать: а) аналіз і синтез – у контексті адміністративного права використовується для розгляду нормативно-правових актів, що регулюють колаборацію, та їх впливу на адміністративний процес. В адміністративній діяльності ці методи застосовуються для оцінки ефективності державної політики у сфері боротьби з колаборацією. У фінансовому праві вони допомагають аналізувати рух фінансових потоків, що можуть бути пов'язані з колаборантською діяльністю; б) індукція і дедукція – в адміністративному процесі сприяють встановленню загальних закономірностей розгляду справ про колабораційну діяльність, а у фінансовому праві дозволяють дослідити взаємозв'язок фінансових операцій із незаконними діями; в) системний підхід – використовується для розгляду колаборації як багатокомпонентного явища, що охоплює політичні, соціальні, правові та економічні аспекти, що впливають на адміністративну діяльність і державне регулювання.

2. Спеціально-юридичні методи – правовий аналіз колабораційної діяльності неможливий без застосування спеціально-юридичних методів, серед яких: а) формально-юридичний метод – в адміністративному праві застосовується для аналізу норм, які встановлюють відповідальність за колаборацію. В адміністративному процесі дозволяє дослідити логіку та структуру правозастосування. В інформаційному праві використовується для аналізу обмежень щодо поширення пропагандистських матеріалів; б) порівняльно-правовий метод – використовується для дослідження міжнародного досвіду боротьби з колаборацією. В адміністративному процесі допомагає розробити ефективні моделі проваджень щодо колаборантів. У фінансовому праві сприяє оцінці ефективності санкційної політики інших держав; в) історико-правовий метод – застосовується для аналізу еволюції правових норм, що регламентують покарання за колаборацію, та порівняння підходів різних правових систем.

3. Соціологічні та емпіричні методи дослідження. Соціологічні методи – дозволяють оцінити рівень підтримки колабораційної діяльності серед населення, визначити основні фактори, що сприяють її поширенню, та оцінити ефективність заходів протидії. До таких методів належать: а) анкетування – дозволяє в адміністративній діяльності оцінити ефективність заходів з протидії колаборації. В інформаційному праві використовується

для дослідження рівня поширеності інформаційної колаборації; б) фокус-групи – застосовуються в адміністративному процесі для виявлення проблем у застосуванні санкцій. У фінансовому праві допомагають вивчати економічні мотиви осіб, які підтримують колаборантів; в) глибокі інтерв'ю – дозволяють отримати експертну думку щодо ефективності адміністративно-правових заходів протидії.

Емпіричні методи – спрямовані на дослідження конкретних фактів і даних, що стосуються колабораційної діяльності. Серед них: а) статистичний аналіз – використовується в адміністративному праві для оцінки ефективності покарання за колаборацію, а в фінансовому праві – для аналізу економічних збитків від такої діяльності; б) кейс-стаді (аналіз випадків) – застосовується для оцінки судової практики щодо колаборації; в) моніторинг інформаційного простору – в інформаційному праві дозволяє оцінити рівень впливу пропаганди та ворожої агітації.

4. Порівняльно-правовий метод – дозволяє оцінити ефективність правового регулювання колаборації в різних країнах та виявити найкращі практики. Основні напрями аналізу включають: а) законодавство країн Європейського Союзу – аналізується з позиції адміністративного регулювання санкцій та інформаційного захисту; б) досвід країн Балтії – використовується для виявлення ефективних адміністративно-правових заходів боротьби з агентурною діяльністю; в) практика Франції та Німеччини – в адміністративному процесі розглядається для адаптації європейських моделей покарання за колаборацію.

Таким чином, комплексний підхід до дослідження колабораційної діяльності дозволяє забезпечити ефективне адміністративно-правове, інформаційне та фінансове регулювання. Використання загальнонаукових, спеціально-юридичних, соціологічних та емпіричних методів сприяє глибокому аналізу колаборації та формуванню дієвих механізмів протидії. Застосування порівняльно-правового підходу дозволяє адаптувати найкращі міжнародні практики до українського правового поля, що є важливим кроком у боротьбі з колаборацією на законодавчому рівні.

Важливим аспектом є визначення чітких критеріїв для відмежування колабораційної діяльності від інших, схожих за характером, діянь. Це включає аналіз суб'єктивних ознак, таких як мотиви та цілі дій, а також об'єктивних характеристик, як-от характер співпраці та її наслідки для держави [12, с. 93].

Відмежування колабораційної діяльності від суміжних діянь є важливим аспектом для забезпечення правової визначеності та ефективності правозастосування в адміністративному праві. Це необхідно для чіткої кваліфікації адміністративних правопорушень та належного застосування заходів адміністративного примусу. Основні критерії такого відмежування включають:

1. Об'єкт посягання – в адміністративному праві колаборація спрямована на підрив національної безпеки та державного суверенітету, що проявляється у співпраці з окупаційною владою або сприянні ворожій пропаганді. Водночас інші адміністративні правопорушення можуть стосуватися громадського порядку, економічної безпеки або інформаційного простору (наприклад, незаконна підприємницька діяльність в умовах окупації або порушення режиму воєнного стану);

2. Суб'єкт правопорушення – колабораційна діяльність у сфері адміністративного права найчастіше вчиняється громадянами держави або юридичними особами, які співпрацюють з ворожими структурами. Водночас деякі адміністративні правопорушення (наприклад, порушення прикордонного режиму) можуть вчинятися також іноземцями або особами без громадянства;

3. Форма вини – в адміністративному праві колабораційна діяльність, як правило, характеризується прямим умислом, коли особа свідомо діє на шкоду національним інтересам, наприклад, здійснює інформаційну співпрацю

з окупаційними адміністраціями. Натомість інші адміністративні правопорушення можуть бути вчинені з необережності (наприклад, порушення правил комендантської години або недотримання вимог воєнного стану);

4. Мотив – у контексті адміністративного права колабораційна діяльність здебільшого мотивована політичними, ідеологічними або кар'єрними інтересами, коли особи прагнуть отримати вигоди від співпраці з окупаційними структурами. Водночас інші адміністративні правопорушення (наприклад, незаконна торгівля з окупаційними органами) можуть мати фінансові мотиви або бути результатом корисливих інтересів.

Загалом, чітке визначення цих критеріїв сприяє правильній кваліфікації адміністративних правопорушень, що пов'язані з колабораційною діяльністю, та забезпечує справедливість у правозастосуванні. Крім того, воно дає змогу ефективніше застосовувати заходи адміністративного примусу, включаючи адміністративні штрафи, обмеження діяльності або заборону займати певні посади у державних органах [13].

Основними критеріями, які допомагають відмежувати колабораційну діяльність від інших правопорушень, є: а) рівень усвідомленості та добровільності дій особи; б) характер співпраці з окупаційною владою; в) наслідки для національної безпеки та суверенітету держави; г) ступінь участі у створенні та підтримці окупаційного режиму.

На нашу думку, найбільш часто колабораційну діяльність порівнюють з такими видами правопорушень, як:

1. Колаборація та державна зрада – колабораційна діяльність нерідко ототожнюється з державною зрадою, що зумовлено спільною ознакою – співпрацею з ворожими силами. Колабораційна діяльність та державна зрада є окремими злочинами, передбаченими Кримінальним кодексом України (ККУ), які мають спільну мету – підірвати національну безпеку [14]. Однак вони відрізняються за об'єктивними та суб'єктивними ознаками, що впливає на їх кваліфікацію та призначення покарання, так наприклад:

1) За об'єктом злочину – а) державна зрада – посягає на основи національної безпеки, суверенітет та територіальну цілісність держави.; б) колабораційна діяльність – посягає на авторитет державної влади, громадську безпеку та порядок на тимчасово окупованих територіях.

2) За суб'єктивною стороною злочину: а) державна зрада – характеризується прямим умислом, коли особа усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій і бажає настання шкідливих наслідків для держави; б) колабораційна діяльність – також вчиняється з прямим умислом, але мотиви можуть бути різними – від ідеологічних переконань до особистої вигоди.

3) За об'єктивною стороною злочину: а) державна зрада – охоплює такі дії, як перехід на бік ворога під час збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі або її представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України. Ці дії спрямовані на підрив суверенітету, територіальної цілісності та безпеки держави; б) колабораційна діяльність – включає публічне заперечення збройної агресії проти України, добровільне зайняття посад в окупаційних органах влади, пропаганду в закладах освіти, організацію незаконних виборів чи референдумів, участь у незаконних збройних формуваннях. Ці дії спрямовані на підтримку та легітимізацію окупаційної влади на шкоду національним інтересам.

4) За суб'єктом злочину: а) державна зрада – вчиняється виключно громадянином України, який зраджує свою державу, порушуючи присягу та обов'язки перед нею; б) Колабораційна діяльність – хоча переважно вчиняється громадянами України, законодавство не обмежує суб'єкта лише громадянами, що дозволяє притягувати до відповідальності й інших осіб, які співпрацюють з державо-агресором.

5) За юридичними наслідками та покаранням: а) державна зрада – є особливо тяжким злочином, що передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 12 до 15 років з конфіскацією майна або без такої; б) колабораційна діяльність – залежно від конкретних дій, передбачає покарання від обмеження волі до позбавлення волі на строк від 10 до 15 років з або без конфіскації майна.

б) За розмежуванням складів злочинів – розмежування між державною зрадою та колабораційною діяльністю є важливим для правильної кваліфікації дій особи. Державна зрада охоплює більш загальні та серйозні форми співпраці з ворогом, тоді як колабораційна діяльність стосується конкретних дій, спрямованих на підтримку окупаційної влади. Правильне розмежування цих злочинів має значення для призначення справедливого покарання та забезпечення принципу законності [15, с. 59].

На відомство від державної зради, колабораційна діяльність може не включати передачу секретної інформації або прямию допомогу у веденні війни, але забезпечує добровільну співпрацю з окупаційною владою або військово-політичними структурами держави-агресора. Наприклад, участь в органах окупаційного управління, співпраця з пропагандистськими ЗМІ чи забезпечення економічних інтересів ворога може розцінюватися як співпраця, але не завжди підпадатиме під ознаки державної зради.

Загалом, державна зрада та колабораційна діяльність є окремими злочинами, які мають спільну мету – підрив національної безпеки України. Однак вони відрізняються за суб'єктом, об'єктивною стороною, суб'єктивною стороною, об'єктом злочину та юридичними наслідками. Розуміння цих відмінностей є ключовим для правильної кваліфікації дій та призначення відповідного покарання.

2. Колаборація та сприяння терористичним організаціям – відмінність між цими правопорушеннями полягає в тому, що: а) сприяння терористичним організаціям здійснюється у наданні матеріальної, фінансової чи організаційної підтримки незаконним воєнізованим угрупованням, яке передбачає терористичну діяльність; б) колаборація може передбачати співпрацю не тільки з терористичними організаціями, а й з офіційними органами окупаційної влади або політичними структурами агресора; в) цільова спрямованість – сприяння терористам фактично має на меті фінансування або підтримку насильницьких дій, тоді як колаборація може мати більш широкий спектр мотивів, виключно з кар'єрними чиїми економічними інтересами. Таким чином, співпраця з окупаційною адміністрацією, навіть якщо вона включає елементи терористичної діяльності, розцінюється як колаборація, але не завжди підпадає під категорію тероризму.

3. Колаборація та шпигунство – шпигунство, передбачене ст. 114 ККУ, є злочином, що має винятковий характер і спрямоване на отримання та передачу інформації розвідувальним органам іноземної держави [16].

Основні відмінності між шпигунством і колабораційною діяльністю: а) шпигунство завжди має секретний характер – особа діє приховано, використовуючи спеціальні методи збору інформації; б) колаборація може бути відкритою – наприклад, участь у пропагандистських заходах чи відкритий заклик до підтримки окупаційної влади; в) мета шпигунства – передача відомостей, які можуть зашкодити державі; колаборація може включати ширший спектр дій, наприклад, економічну чи політичну співпрацю з ворогом. Приклад: журналіст, який відкриває та розширює наративи окупаційної влади, починає колабораційну діяльність, а агент, що передає секретні дані про військові об'єкти, шпигунство.

Що стосується питання юридичної природи колабораційної діяльності, то варто відзначити, що остання охоплює дії громадян або організацій, спрямовані на підтримку окупаційної влади або ворожих сил, що супер-

ечить інтересам власної держави. Колаборація, як явище співпраці з окупаційною владою, є складним та багатограним феноменом, що вимагає глибокого аналізу з позиції адміністративного права. Розуміння юридичної природи колаборації дозволяє визначити межі правомірної та неправомірної поведінки громадян в умовах окупації, а також окреслити механізми державного реагування на такі дії.

З юридичного погляду, колабораційна діяльність – це свідомо та добровільна взаємодія з окупаційною владою, яка підриває суверенітет, територіальну цілісність та національну безпеку держави. Основні форми такої діяльності включають: 1. Політичну співпрацю – це участь у створенні та функціонуванні органів влади, підконтрольних окупанту; 2. Адміністративну співпрацю – це забезпечення функціонування окупаційної адміністрації, виконання її розпоряджень; 3. Економічну співпрацю – це постачання ресурсів, товарів чи послуг, що сприяють зміцненню окупаційного режиму; 4. Військову співпрацю – це участь у збройних формуваннях на боці окупанта [17, с. 144].

Водночас не всі дії, що передбачають контакти з окупаційною адміністрацією, можуть кваліфікуватися як колаборація. Вимушені дії, спрямовані на виживання цивільного населення, не повинні підпадати під це визначення. Тому адміністративно-правова оцінка колабораційної діяльності має враховувати мотиви, обставини та наслідки вчинених дій. У цьому контексті можна виділити такі аспекти:

1. Вимушений характер дій – у випадках, коли особа змушена взаємодіяти з окупаційною владою для забезпечення життєво необхідних потреб (наприклад, отримання гуманітарної допомоги, медичного обслуговування, збереження життя та здоров'я), така взаємодія не може автоматично вважатися колаборацією. Адміністративне право має розмежовувати дії, вчинені під примусом, та усвідомлену співпрацю з окупаційним режимом.

2. Адміністративні процедури та докази – при розгляді справ про можливу колаборацію адміністративні органи повинні застосовувати чіткі процедури оцінки доказів, включаючи встановлення ступеня примусовості дій, можливості вибору особи та її ролі у співпраці з окупаційною адміністрацією.

3. Різниця між управлінськими функціями та допоміжною діяльністю – виконання суто технічних або господарських функцій, необхідних для життєзабезпечення місцевого населення (наприклад, підтримка роботи комунальних служб), не повинно автоматично визнаватися адміністративним правопорушенням у формі колаборації. Водночас участь у здійсненні окупаційного управління, сприяння діяльності ворожих структур чи пропаганда окупаційного режиму має підпадати під адміністративно-правову відповідальність.

4. Політична нейтральність адміністративного процесу – адміністративні органи мають забезпечити об'єктивність розгляду справ щодо ймовірної колаборації, уникаючи політичних переслідувань і необґрунтованих звинувачень. Важливим аспектом є дотримання принципу пропорційності при визначенні санкцій, особливо у випадках, коли особа діяла під тиском або в умовах загрози життю.

5. Вплив інформаційного середовища – адміністративне право також має враховувати ступінь доступу особи до об'єктивної інформації та рівень дезінформації, що поширюється окупаційною владою. Випадки, коли особа діяла під впливом неправдивих відомостей або примусу, мають оцінюватися з урахуванням цих факторів.

Чітке визначення зазначених критеріїв сприяє ефективній адміністративно-правовій оцінці колабораційної діяльності та дозволяє уникнути криміналізації невинних дій, спрямованих виключно на виживання громадян в умовах окупації.

Після здобуття незалежності в 1991 році, Україна не стикалася з масштабними викликами, пов'язаними з колабораційною діяльністю, що могло б стимулювати розробку спеціалізованого адміністративно-правового регулювання у цій сфері. Однак, починаючи з 2014 року, у зв'язку з анексією Криму та конфліктом на сході України, питання колаборації набуло особливої актуальності. У цей період почали з'являтися законодавчі ініціативи, спрямовані на встановлення відповідальності за співпрацю з окупаційними силами, але вони стосувалися переважно кримінальної відповідальності.

До 2022 року в українському законодавстві не було окремої статті, яка б передбачала відповідальність за колабораційну діяльність. Хоча окремі депутати Верховної Ради неодноразово пропонували внести відповідні зміни до Кримінального кодексу України, ці ініціативи не були реалізовані. Лише 24 лютого 2021 року був зареєстрований проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів (щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність)». Однак його розгляд затягувався, і лише після повномасштабного вторгнення Росії 24 лютого 2022 року Верховна Рада України 3 березня 2022 року прийняла Закон № 2108-IX, яким була введена стаття 111-1 «Колабораційна діяльність» до Кримінального кодексу України [16].

Адміністративно-правове регулювання відносин, що склалися під час здійснення колабораційної діяльності, яка передбачає співпрацю з окупаційними силами або державою-агресором на шкоду національним інтересам, є серйозним викликом для державного суверенітету та безпеки. Адміністративно-правове регулювання таких відносин в Україні має на меті запобігання, виявлення та притягнення до відповідальності осіб, причетних до колаборації, а також захист суспільства від внутрішніх загроз.

Адміністративне право забезпечує реалізацію державної політики щодо недопущення колаборації через:

1. Профілактичні заходи: а) проведення інформаційних кампаній серед населення щодо наслідків співпраці з окупаційною владою; б) впровадження навчальних програм у закладах освіти про правові аспекти державної безпеки; в) створення ефективних комунікаційних платформ між державними органами та громадськістю.

2. Контроль та нагляд: а) моніторинг діяльності осіб та організацій на тимчасово окупованих територіях з метою виявлення фактів можливої колаборації; б) співпраця з правоохоронними органами щодо збору доказової бази про колабораційну діяльність; в) використання адміністративних механізмів перевірки суб'єктів господарювання, що можуть вести економічну діяльність у співпраці з ворогом.

3. Адміністративні санкції: а) застосування заходів адміністративного впливу до осіб, чия діяльність може сприяти окупаційній владі, але не містить складу кримінального правопорушення; б) запровадження обмежень на зайняття певних посад у державних органах та підприємствах стратегічного значення; в) вилучення ліцензій та сертифікатів у компаній, що працювали на окупованих територіях або співпрацювали з окупаційною владою.

Запроваджені адміністративно-правові заходи спрямовані на профілактику, контроль, нагляд та застосування санкцій, що дозволяє державі ефективно реагувати на потенційні загрози. Водночас, попри важливість таких заходів, на законодавчому рівні в Україні вони не закріплені в достатньому обсязі, а Кодекс України про адміністративні правопорушення (КУпАП) не містить положень, які б передбачали адміністративну відповідальність за ненавмисну колабораційну діяльність.

Попри важливість адміністративного регулювання в цій сфері, чинним Кодексом України про адміністративні правопорушення не передбачені заходи попередження або адміністративного впливу щодо запобігання

колабораційній діяльності. Це створює правовий вакуум у системі запобіжних заходів та унеможливує застосування адміністративних механізмів протидії ненавмисному колабораціонізму.

Зокрема, у чинному законодавстві немає положень щодо адміністративної відповідальності за: а) ненавмисну колабораційну діяльність, коли особа була змушена співпрацювати з окупаційною владою під загрозою життю чи здоров'ю собі та своїм близьким; б) недонесення або несвоєчасне повідомлення про випадки потенційної колабораційної діяльності; в) ведення підприємницької діяльності у спосіб, що сприяє економічній інтеграції окупаційного режиму, але не містить ознак кримінального злочину.

Така ситуація призводить до правової невизначеності та ускладнює розмежування між випадками вимушеної взаємодії з окупаційними органами та свідомою співпрацею.

Загалом, адміністративно-правове регулювання колабораційної діяльності в Україні перебуває на стадії розвитку та вдосконалення. Важливо забезпечити чіткість законодавчих норм, їх відповідність принципам верховенства права та прав людини, а також ефективну реалізацію профілактичних та контрольних заходів для запобігання колаборації. Для підвищення ефективності адміністративного регулювання необхідно: а) удосконалити механізми збору та обробки інформації про колабораційну діяльність; б) розробити чіткі критерії для відмежування колаборації від вимушених дій громадян, які опинилися в окупації; в) посилити міжнародне співробітництво у сфері боротьби з колаборацією [18, с. 99-101].

У свою чергу адміністративна відповідальність за колабораційну діяльність є формою державного реагування, що передбачає застосування примусових заходів до осіб, які співпрацювали з окупаційною владою або підтримували державно-агресора. Адміністративно-правові заходи мають превентивний характер і спрямовані на запобігання, виявлення та припинення таких правопорушень. До ключових адміністративних заходів із попередження колаборації належать:

1. Профілактичні заходи – адміністративні органи здійснюють низку профілактичних заходів для запобігання колабораційній діяльності:

1) Інформаційно-роз'яснювальна робота: а) проведення семінарів, тренінгів та інформаційних кампаній серед державних службовців та населення щодо неприпустимості колабораціонізму; б) впровадження навчальних програм у закладах освіти про правові аспекти державної безпеки; в) створення ефективних комунікаційних платформ між державними органами та громадськістю.

2) Моніторинг та виявлення ризиків: а) аналіз діяльності осіб та організацій на предмет можливих проявів колабораційної діяльності, що дозволяє вчасно виявляти та нейтралізувати потенційні загрози; б) впровадження системи раннього попередження про можливі ризики співпраці з окупаційними силами.

3) Люстраційні заходи: а) встановлення заборон на зайняття державних посад для осіб, які співпрацювали з окупаційною владою; б) перевірка кандидатів на державні посади щодо можливої причетності до колаборації.

2. Контроль та нагляд – адміністративні органи здійснюють контроль за дотриманням законодавства з метою запобігання колабораційній діяльності:

1) Взаємодія з правоохоронними органами: а) співпраця з Службою безпеки України та іншими правоохоронними структурами для обміну інформацією та координації дій щодо виявлення та попередження колабораційної діяльності; б) створення єдиної бази осіб, підозрюваних у співпраці з окупаційною адміністрацією.

2) Проведення службових перевірок: а) у разі підозри щодо причетності державних службовців до колабораційної діяльності проводяться внутрішні розслідування та,

за необхідності, застосовуються дисциплінарні заходи; б) запровадження механізму оцінки благонадійності для державних посадовців та співробітників стратегічних підприємств.

3. Санкційні заходи – до осіб, підозрюваних у колабораційній діяльності, можуть застосовуватися такі адміністративні заходи:

1) Внесення до санкційних списків – Рада національної безпеки і оборони України може приймати рішення про застосування санкцій до осіб, причетних до колабораційної діяльності, що передбачає блокування активів та інші обмеження;

2) Обмеження доступу до державних ресурсів – відмова у наданні соціальних послуг, ліцензій або дозволів особам, які співпрацювали з окупаційною владою.

3) Конфіскація активів та майна: а) позбавлення права власності на активи, які були використані в інтересах окупаційної влади; б) передача майна осіб, визнаних колаборантами, до державного фонду.

4. Громадська участь – залучення громадськості до процесу виявлення та попередження колабораційної діяльності є важливим елементом адміністративних заходів: 1) Механізми повідомлення – створення платформ для громадян, де вони можуть повідомляти про відомі їм випадки колабораціонізму. 2) Громадський контроль – активна участь громадських організацій та засобів масової інформації у висвітленні випадків колабораційної діяльності сприяє підвищенню обізнаності населення та формуванню негативного ставлення до таких проявів. 3) Морально-психологічна реабілітація постраждалих від колаборації: а) надання психологічної та юридичної допомоги жертвам колабораційних дій; б) розробка програм соціальної реабілітації для осіб, які постраждали внаслідок окупації.

Адміністративне право України передбачає можливість застосування санкцій до осіб, які вчиняють дії, що можуть бути кваліфіковані як колабораційна діяльність. До таких санкцій належать: 1. Позбавлення державних нагород та звань – застосовується до осіб, які перебуваючи в умовах окупації, підтримували окупаційний режим або займали керівні посади в незаконних адміністраціях; 2. Анулювання ліцензій та дозволів – стосується підприємців, компаній або інших суб'єктів господарської діяльності, які співпрацювали з окупаційною владою, надаючи їй фінансову або технічну підтримку; 3. Обмеження у виборчих правах – особи, які брали участь у пропаганді окупаційного режиму або незаконних виборах, можуть втратити право бути обраними до органів влади або брати участь у державному управлінні; 4. Заборона на зайняття посад у державних органах та установах – цей захід застосовується щодо осіб, які вчинили дії, що свідчать про їхню лояльність до окупаційної влади; 5. Штрафи та інші фінансові санкції – можуть застосовуватися щодо суб'єктів господарювання або громадян, які порушили норми економічної безпеки держави, співпрацюючи з ворогом.

У свою чергу, адміністративні санкції можуть застосовуватися в таких випадках: а) порушення порядку проведення масових заходів – це організація або участь у заходах, що підтримують окупаційну владу, можуть кваліфікуватися як адміністративні правопорушення; б) розширення забороненої символіки – використання символіки окупаційних режимів може тягнути за собою адміністративну відповідальність; в) незаконна підприємницька діяльність – співпраця з окупаційною владою в економічній сфері без відповідних дозволів української влади.

Проте на практиці існує низка труднощів із застосуванням адміністративних санкцій до осіб, які здійснювали колабораційну діяльність. Основні проблеми включають: 1. Неоднозначність законодавчих норм, що ускладнює кваліфікацію діянь осіб, які перебували в умовах окупації; 2. Недостатня доказова база – необхідність зібрання доказів свідомої співпраці громадян із ворогом; 3. Ризик зло-

вживань – можливість політичного або адміністративного тиску при ухваленні рішень щодо колаборантів.

Для ефективного подолання цих проблем необхідно: 1. Удосконалити нормативну базу – чітко розмежувати адміністративну та кримінальну відповідальність за різні форми колабораційної діяльності; 2. Забезпечити незалежність судових та адміністративних органів при розгляді справ, пов'язаних із колабораціонізмом; 3. Посилити моніторинг та розслідування колабораційних дій на тимчасово окупованих територіях; 4. Забезпечити міжнародну співпрацю у питаннях виявлення та покарання осіб, які здійснювали колабораційну діяльність за межами України.

Крім того, варто відзначити, що хоча більшість форм колабораційної діяльності передбачає кримінальну відповідальність, проте у ряді випадків законодавець передбачає застосування адміністративних санкцій. Важливим є розмежування таких категорій дій: 1) Дії, які не містять ознак злочину, але підривають державну безпеку, можуть каратися адміністративними заходами (наприклад, участь у пропагандистських заходах без активного сприяння окупаційній владі); 2) Дії, які мають ознаки кримінального правопорушення, підпадають під санкції Кримінального кодексу України (наприклад, добровільне зайняття посад в окупаційних адміністраціях). Застосування адміністративних санкцій дозволяє державі швидко та ефективно реагувати на випадки порушення правового режиму без необхідності проведення довготривалих судових процедур.

Загалом, основними критеріями розмежування адміністративної та кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність є: 1) Ступінь суспільної небезпеки – адміністративні правопорушення менш небезпечні, ніж кримінальні злочини; 2) Санкції – адміністративне покарання передбачає штрафи, позбавлення ліцензій, заборону на зайняття посад, тоді як кримінальне – позбавлення волі, конфіскацію майна; 3) Наявність умислу – кримінальна відповідальність передбачає доведений намір завдати шкоди державі, тоді як адміністративна може застосовуватися у разі ненавмисного сприяння окупаційній владі.

Підсумовуючи варто зазначити, що в умовах війни, що розпочалася 24 лютого 2022 року, питання колаборації стало надзвичайно актуальним. Окупаційна влада на тимчасово захоплених територіях України веде активні спроби залучення місцевого населення до співпраці, створюючи незаконні адміністрації та примушуючи громадян до роботи на користь агресора. Адміністративно-правове регулювання для попередження колабораційної діяльності і передбаченні змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення за колабораційні дії які не привели до зрадництва відіграє ключову роль у забезпеченні державного суверенітету та національної безпеки.

Висновки. Комплексний аналіз адміністративно-правової етимології юридичної природи колабораційної діяльності свідчить про складність і багатогранність цього явища, особливо в умовах сучасних безпекових викликів. Проведене дослідження дало змогу окреслити основні аспекти правової кваліфікації колаборації, виокремити її історичний розвиток, визначити правові підходи до адміністративного регулювання та окреслити основні проблеми правозастосування.

По-перше, виявлено, що колабораційна діяльність у науковій та правовій доктрині не має єдиного трактування, що зумовлює труднощі в її кваліфікації. У ході аналізу встановлено, що сучасне правове регулювання цього явища в Україні потребує подальшого вдосконалення та узгодження з міжнародною практикою. Вплив історичних подій на еволюцію розуміння колаборації дозволив встановити, що її правове сприйняття трансформувалося від загального поняття співпраці до правової категорії, що передбачає конкретні форми відповідальності.

По-друге, дослідження доводить, що адміністративно-правове регулювання колабораційної діяльності відіграє важливу роль у системі державного управління та національної безпеки. Зокрема, виявлено такі ключові адміністративні заходи протидії колаборації, як правове обмеження діяльності осіб, які співпрацюють із окупаційними органами влади, адміністративний нагляд за потенційно небезпечними інформаційними ресурсами, економічні санкції та інші запобіжні заходи. Аналіз свідчить, що ефективна протидія колаборації можлива лише за умови інтеграції адміністративних, кримінально-правових та фінансово-правових інструментів.

По-третє, розмежування колабораційної діяльності від суміжних правопорушень є важливим аспектом правозастосування. Визначено основні відмінності між колаборацією, державною зрадою, сприянням терористичним організаціям і шпигунством, що є необхідним для забезпечення правової визначеності та недопущення зловживань при кваліфікації діянь.

По-четверте, проведений аналіз нормативно-правового регулювання дозволив встановити, що українське законодавство щодо протидії колаборації є порівняно новим і потребує подальшого доопрацювання, зокрема у сфері адміністративної відповідальності. Недостатня розробленість механізмів адміністративного переслідування осіб, що співпрацювали з ворогом, створює ризики правової невизначеності та може призводити до вибіркового правозастосування.

Таким чином, для вдосконалення правового регулювання колабораційної діяльності в Україні необхідно: 1. Оптимізувати законодавчу базу, зокрема шляхом запровадження чітких критеріїв для адміністративної та кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність; 2. Посилити адміністративний контроль за діяльністю осіб та організацій, що можуть сприяти агресору; 3. Забезпечити ефективний механізм люстрації та санкцій щодо осіб, які співпрацювали з окупаційною владою; 4. Вдосконалити міжвідомчу координацію правоохоронних, адміністративних та судових органів щодо розслідування та кваліфікації колабораційної діяльності; 5. Імплементувати міжнародний досвід у сфері боротьби з колаборацією, враховуючи практики країн ЄС та НАТО.

Підсумовуючи, слід зазначити, що адміністративно-правова етимологія юридичної природи колабораційної діяльності залишається складним та багатоаспектним питанням, що потребує подальших досліджень. Вирішення зазначених проблем сприятиме зміцненню національної безпеки, забезпеченню верховенства права та вдосконаленню правозастосовної практики у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

- Співпраця населення з окупантами: кого притягати до відповідальності? – Українська Гельсінська спілка з прав людини. Українська Гельсінська спілка з прав людини. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/spivpratsia-naseleennia-z-okupantamy-koho-prytrahaty-do-vidpovidalnosti/>
- Багатомовний юридичний словник-довідник / І. О. Голубовська, В. М. Шовковий, О. М. Лефтерова та ін. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. 543 с.
- Договір союзних держав із Німеччиною (Версальський договір) : Договір Фр. Респ. від 28.07.1919. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_081#Text
- 84 роки тому герой Франції Філіпп Петен створив проницький уряд під гаслами порятунку нації, і багато французів із цим змирилися. Історія колаборантів режиму Віші. Бабель | Розповідаємо про політику, культуру і суспільство в Україні. Останні новини детально і неупереджено. URL: <https://babel.ua/texts/108876-84-roki-tomu-geroy-franciji-filipp-peten-stvoriv-pronimeckiy-uryad-pid-gaslami-poryatunku-naciji-i-bagato-francuziv-iz-cim-zmirilisya-istoriya-koloborativ-rezhimu-vishi>

5. Norway. Holocaust Encyclopedia | United States Holocaust Memorial Museum. URL: <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/norway>
6. Локотська республіка. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D1%80%D0%B5%D1%81%D0%BF%D1%83%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0#:~:text=%D0%9B%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9B%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%20%D1%81%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D1%80%D1%8F%D0%B4%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%2C%20%D0%9B%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9,%D0%9D%D0%9A%D0%92%D0%A1%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D0%BE%D1%86%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97%20%D0%9D%D1%96%D0%BC%D0%B5%D1%87%D1%87%D0%B8%D0%BD%D0%B8>
7. Дерейко І.І., Коваль М.В. Нюрнберзький процес 1945–1946. Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: В-во «Наукова думка», 2010. 728 с. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Niurnberzkij_protse
8. Сагайдак Ю. Соціально-правові та психологічні аспекти колабораціонізму в умовах російсько-української війни XXI століття. *Юридична психологія*, 2024. 1 (34), 46–53.
9. Предместніков О., Родінова Н., Карлунець В. Колабораціонізм як суспільно-небезпечне явище: правовий аналіз та підходи до боротьби. *Наукові перспективи (Науківі perspektivi)*. 2024. № 6(48). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-6\(48\)-743-753](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-6(48)-743-753)
10. Рубашенко М. А. «Колаборація», «колабораціонізм», «співпраця», «колабораційна діяльність»: історичний та кримінально-правовий виміри термінологічного плюралізму. *Проблеми законності*. 2023. N 162. С. 131-156. URL: https://www.researchgate.net/publication/374713145_Collaboration_Collaborationism_Cooperation_Collaborative_Activity_Historical_and_Criminal_Legal_Dimensions_of_Terminological_Pluralism
11. Кузьменко О. В., Січко Н. П. Методика розслідування колабораційної діяльності. *Ірпінський юридичний часопис*. 2023. № 1(8). С. 215–221. URL: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-1\(8\)-2022-215-221](https://doi.org/10.33244/2617-4154-1(8)-2022-215-221)
12. Lihun A. Some Criteria for Distinguishing Collaborative Activities from Related Activities. *Filosofs'ki ta metodologični problemi prava*. 2024. Vol. 28, no. 2. P. 91–98. URL: <https://doi.org/10.33270/02242802.91>
13. Колабораційна діяльність і пособництво державі-агресору: практика застосування законодавства та перспективи його удосконалення. Аналітичний звіт. – Синюк О., Луньова О.; Ред. Свиридова Д. Центр прав людини ZMINA. Київ, 2023. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/10/colaboration_web_ukr-1.pdf
14. Зайцев О. В. Особливості кримінально-правової кваліфікації колабораційної діяльності в освітній сфері. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка. Науковий журнал*. 2024. № 1 (105). С. 88-101.
15. Антонюк Н. О. Державна зрада і колабораційна діяльність: питання кримінально-правової кваліфікації. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 4. С. 56-68.
16. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III : станом на 1 лют. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
17. Рубашенко М. А. «Колаборація», «колабораціонізм», «співпраця», «колабораційна діяльність»: історичний та кримінально-правовий виміри термінологічного плюралізму. *Проблеми законності*. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2023. Вип. 162. С. 131-156
18. Письменський Є. О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в сучасній Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис / Євген О. Письменський. Северодонецьк : Румянцева Г. В., 2020. 120 с.